

Nr 58.

Ankom till riksdagens kansli den 27 maj 1930 kl. 2.30 e. m.

Utlåtande, i anledning av vad riksdagens år 1929 församlade revisorer i sin berättelse angående riksbanken anført i fråga om riksbankens bidrag till vissa pensionsanstalter.

I sin berättelse angående riksbanken berörde riksdagens år 1929 församlade revisorer under § 23 frågan om riksbankens bidrag till vissa pensionsanstalter.

I denna fråga anförde *revisorerna* till en början följande:

»Riksbanken har under år 1928 liksom tidigare under en längre följd av år till änke- och pupillkassan vid huvudkontoret, vilken kassa benämnes bankostatens änke- och pupillkassa, samt till änke- och pupillkassan vid avdelningskontoren och pappersbruket utbetalt bidrag med respektive 200 kronor och 18,000 kronor.

Årsbidraget till bankostatens änke- och pupillkassa har utgått alltsedan år 1748, då denna kassa inrättades.

Till änke- och pupillkassan vid avdelningskontoren och pappersbruket anvisades ursprungligen av 1850—1851 årens riksdag i och med denna kassas bildande ett årligt bidrag å 600 riksdaler banko, att utgå tillsvidare samt intill kassan vunnit full stadga och säkerhet. Då kassans kapital med 1862 års utgång ansågs hava nått en sådan omfattning (58,000 kronor) att dess ränteavkastning vore fullt tillräcklig för pensionernas bestridande, upphörde det årliga anslaget nämnda år.

Sedan det emellertid visat sig, att från och med år 1871 kassans inkomster ej längre täckte utgifterna för pensioner, hemställde fullmäktige hos bankoutskottet vid 1874 års riksdag om anvisande till kassan av ett årligt belopp av 900 kronor. I avvaktan på utredning om möjligheten för en sammanslagning av de båda kassorna samt en enhetlig reglering av pensionerna anvisades dock ej något anslag till avdelningskontorens pensionskassa förrän vid 1877 års riksdag. Frågan om kassornas sammanslagning hade dessförinnan strandat på delägarnas i bankostatens pensionskassa obenägenhet att underkasta sig önskvärd kontroll i fråga om pensionsreglering.

För att uppbringa pensionerna från avdelningskontorens och pappersbrukets änke- och pupillkassa i nivå med pensionerna från bankostatens kassa beviljades den förstnämnda kassan från och med år 1877 ett årligt anslag å 4,550 kronor. Detta anslag utgick till år 1907, då anslagsbeloppet höjdes till 6,000 kronor. Nya försök att sammanslå de båda kassorna hade då gjorts men icke lett till något resultat.

Med skrivelse till bankoutskottet vid 1913 års riksdag framlade fullmäktige en utredning angående avdelningskontorens och pappersbrukets pensionskassas likviditet. Denna utredning grundade sig på kassans tillgångar med utgången av år 1912, vilka tillgångar belöpte sig till i runt tal 422,000 kronor. Med en

Bihang till riksdagens protokoll 1930. 8 saml. 42 häft. (Nr 58.)

beräknad ränteavkastning å 4 procent skulle för att möta kassan då åvilande pensionsförbindelser erfordras en kapitalförstärkning å c:a 134,000 kronor samt för att jämväl kunna möta ytterligare krav genom tillkomsten av nya delägare och genom ifrågasatt höjning av delaktighetsbeloppet för verkställande styrelseledamot vid avdelningskontor en kapitalförstärkning å 228,000 kronor. Den kapitalbrist, som sålunda förelåg, skulle enligt beräkning kunna täckas genom en förhöjning av det årliga anslaget från riksbanken med 12,000 kronor. Fullmäktige hemställde fördenskull att kassan skulle fr. o. m. år 1913 tilldelas ett till 18,000 kronor förhöjt årligt anslag. Denna framställning bifölls av riksdagen och har nämnda årsanslag alltsedan år 1913 utgått till kassan.

Utöver nu nämnda direkta anslag hava de båda kassorna alltifrån deras stiftande ägt av riksbankens medel uppbära de lönebesparingar, som uppkommit vid ledigblivna tjänsters upprätthållande genom förordnande under vakanstiden. Dessa vakansbesparingar hava såsom framgår av nedanstående tablåer under årens lopp uppgått till ej oväsentliga belopp.

Härjämte bör framhållas, att till vederbörande pensionstagare utbetalas direkt av riksbankens medel pensionstillägg och dyrtidstillägg jämlikt av riksdagen fastställda grunder. Ifrågavarande förmåner belöpa sig år 1928 i vad det gäller pensionstagare från bankostatens kassa till resp. 372 kronor 50 öre och 18,258 kronor samt i vad det gäller pensionstagare från avdelningskontorens och pappersbrukets kassa till respektive 581 kronor 37 öre och 9,809 kronor.»

Revisorerna yttrade vidare, att de, med hänsyn till omfattningen av de statsmedel som enligt vad ovan påvisats utgått för ifrågavarande pensionsverksamhet, ansett sig böra närmare undersöka förenämnda kassors ekonomiska ställning. I detta hänseende meddelade revisorerna följande tablåer, upptagande inkomster och utgifter under femårsperioden 1924—28 samt tillgångar vid utgången av varje år under samma period:

Bankostatens änke- och pupillkassa.

Inkomster:	1924	1925	1926	1927	1928
Riksbankens anslag	200:—	200:—	200:—	200:—	200:—
Vakansbesparingar	519: 73	3,286: 21	3,780: 65	3,909: 66	10,535: 38
Delägaravgifter	15,306: 05	16,388: 53	17,166: 31	16,232: 40	15,957: 36
Intressemedel	83,219: 72	86,686: 58	90,336: 03	94,018: 95	96,811: 94
Kapitalvinst	530:—	1,430:—	3,210:—	2,910:—	8,340:—
Säger	99,775: 50	107,991: 32	114,692: 99	117,271: 01	131,844: 68
Utgifter:					
Pensioner	41,155: 43	39,936: 85	41,246: 94	41,717: 31	41,791: 26
Omkostnader	2,316: 35	2,086: 55	2,832: 20	2,339: 05	2,352: 45
Säger	43,471: 78	42,023: 40	44,079: 14	44,056: 41	44,143: 71
Inkomster utöver utgifter	56,303: 72	65,967: 92	70,613: 85	73,214: 60	87,700: 97
Tillgångar vid årets slut	1,566,975: 44	1,632,943: 36	1,703,557: 21	1,776,771: 81	1,864,472: 78
Delägarantal vid årets slut	179	181	181	182	180

Änke- och pupillkassan vid avdelningskontoren och pappersbruket.

Inkomster:	1924	1925	1926	1927	1928
Riksbankens anslag	18,000: —	18,000: —	18,000: —	18,000: —	18,000: —
Vakansbesparingar	2,380: 80	1,141: 09	3,412: 29	4,589: 38	8,570: 28
Delägaravgifter	20,603: 10	20,389: 34	21,089: 87	20,529: 62	22,746: 80
Från bankostatens änke- och pupill- kassa överförda avgifter					476: 83
Intressemedel	47,444: 47	50,108: 91	55,780: 29	59,034: 89	64,885: 16
Kapitalvinst	100: —	—	—	—	—
Säger	88,528: 37	89,639: 34	98,282: 45	102,153: 89	114,679: 07
Utgifter:					
Pensioner	17,440: —	16,424: 02	18,191: 92	19,035: 74	22,586: 57
Till bankostatens änke- och pupill- kassa överförda avgifter		388: —	1,218: 09	706: 91	
Omkostnader	2,561: 68	2,621: 75	2,415: 50	2,339: 70	2,460: 70
Säger	20,001: 68	19,433: 77	21,825: 51	22,082: 35	25,047: 27
Inkomster utöver ut- gifter	68,526: 69	70,205: 57	76,456: 94	80,071: 51	89,631: 80
Tillgångar vid årets slut	1,018,886: 43	1,089,092: —	1,165,548: 94	1,245,620: 48	1,335,252: 28
Delägarantal vid årets slut	228	227	230	227	228

Under hänvisning till dessa tablåer anförde revisorerna slutligen följande:

»Såsom förestående sammanställningar giva vid handen, hava de båda kassornas kapitaltillgångar numera uppbringats till sådan omfattning, att ränteavkastningen å desamma endast till en mindre del tages i anspråk för kassorna åvilande pensionsutbetalningar. Sålunda uppgingo ränteinkomsterna år 1928 för bankostatens änke- och pupillkassa till c:a 96,800 kronor under det att pensionerna endast omfattade ett sammanlagt belopp av c:a 41,800 kronor. Motsvarande siffror för änke- och pupillkassan vid avdelningskontoren och Tumba pappersbruk utgjorde c:a 64,900 kronor och 22,600 kronor. Hade de båda kassornas ränteinkomster under år 1928 måst tagas i anspråk för bestridande av förutom de egentliga pensionerna och kassans förvaltningskostnader jämväl pensionstilllägg och dyrtidstilllägg, vilka enligt vad ovan angivits utbetalats direkt av riksbankens medel, skulle kassorna ändock nämnda år kunnat av ränteinkomsterna avsätta ett överskott å respektive 34,000 kronor och 29,400 kronor. Fonderingen år 1928 för de båda kassorna har nu omfattat medel å så betydande belopp som respektive 87,700 kronor och 89,600 kronor.

Särskilt belysande för änke- och pupillkassans vid avdelningskontoren och Tumba bruk nuvarande ekonomiska ställning är att nämnda kassa, vars tillgångar vid 1928 års utgång utgjorde 1,335,000 kronor, år 1913, då förhöjning av anslaget till densamma till nuvarande 18,000 kronor begärdes, ansågs böra upp-

bringas till ett kapital å 650,000 kronor för att möta kassan såväl då som framdeles åvilande pensionsutbetalningar.

Då ovanberörda båda pensionskassor numera synas vara i den ekonomiska belägenhet, att de med egna medel kunna bestrida icke blott dem nu åvilande pensioner och förvaltningskostnader utan även de pensionsförhöjningar, som utgå av statsmedel i form av pensionstillägg och dyrtidstillägg, bör enligt revisorernas mening något understödjande från statens sida av ifrågakommande pensionering icke vidare ifrågakomma.»

I ett den 16 januari 1930 avgivet yttrande över revisorernas ifrågakommande uttalanden anförde *fullmäktige i riksbanken*, att fullmäktige ansett nödigt att, innan fullmäktige inginge på en närmare prövning av förevarande spörsmål, en fullständig utredning verkställdes rörande kassornas nuvarande ställning samt deras förmåga att bära dem åliggande förbindelser; och komme fullmäktige att senare under riksdagen, så snart igångsatt utredning slutförts, avgiva yttrande i detta ärende. I anslutning härtill förklarade *bankoutskottet* i sitt den 7 februari 1930 avgivna utlåtande nr 4, angående verkställd granskning av riksbankens styrelse och förvaltning, att utskottet hade för avsikt att, sedan fullmäktiges yttrande inkommit, avgiva särskilt utlåtande i ärendet.

Sedan den igångsatta utredningen i förevarande ämne numera slutförts, hava fullmäktige med skrivelse den 15 maj 1930 överlämnat densamma till utskottet. Utredningen, vilken verkställdes av f. d. byråchefen i pensionsstyrelsen K. Dickman och innefattas i en av Dickman den 25 april 1930 avgiven skrivelse till fullmäktige, är såsom bilaga fogad vid detta utlåtande.

Angående utredningens resultat samt fullmäktiges ställning till de i densamma avsedda spörsmålen hava *fullmäktige* i nyssnämnda skrivelse anført huvudsakligen följande.

Av utredningen framginge bland annat, att bankostatens änkekassa, till vilken riksbankens bidrag utginge med relativt obetydligt belopp, väl vore mindre beroende av dessa bidrag, medan däremot avdelningskontorens änkekassa, även med bibehållande av de, i jämförelse med bankostatens kassa, avsevärt lägre pensionsförmånerna, ännu under en följd av år vore i behov av de nu utgående bidragen. Skulle desamma bortfalla, bleve det för den svagare kassan, avdelningskontorens kassa, dels ogörligt att arbeta sig upp till en önskvärd likställighet med bankostatens kassa, dels ock ofrånkomligt att mycket avsevärt höja avgifterna. Därigenom skulle även vållas betydande olägenheter för banken, när fråga uppkomme om befordran eller förflyttning till eller från huvudkontoret med därmed sammanhängande överflyttning av tjänsteman från den ena till den andra kassan. Den strävan till åstadkommande av enhetlighet i fråga om avdelningskontorens och huvudkontorets befattningshavare, som under senare år förefunnits, skulle genom bidragens bortfallande synnerligen försvåras.

I utredningen förutsattes, att dyrtidstillägg och pensionstillägg i enlighet med eljest grällande bestämmelser för statliga änkekassor fortfarande skulle utgå av riksbankens medel. Även fullmäktige ansåge, att de båda änkekassorna icke borde intaga någon undantagsställning i detta avseende.

Fullmäktige hava för egen del, under åberopande av innehållet i Dickmans utredning, förklarat, att fullmäktige ansåge någon förändring i understöden till kassorna icke för närvarande böra komma i fråga.

Av den utredning, som på föranstaltande av fullmäktige i riksbanken verkstälts rörande ifrågavarande pensionskassors ställning, framgår beträffande bankostatens änke- och pupillkassa — vilken omfattar befattningshavare vid riksbankens huvudkontor — att de till denna kassa från riksbanken utgående förmånerna i form av årligt anslag samt rätt att åtnjuta s. k. vakansbesparingar skulle kunna indragas, utan att kassans förmåga att fullgöra sina förpliktelser därigenom äventyrades. Vad angår änke- och pupillkassan vid riksbankens avdelningskontor och pappersbruk, skulle däremot en indragning av motsvarande förmåner icke kunna ske utan att en betydande brist i kassan skulle uppstå. En viss minskning av det utgående årliga anslaget till sistnämnda kassa skulle visserligen kunna äga rum, om nu stadgade pensionsvillkor för framtiden bibehölles oförändrade. Genom en sådan minskning skulle emellertid omöjliggöras den höjning av från sistberörda kassa utgående pensionsförmåner, som skulle erfordras för ernående av likställighet mellan delägarna i riksbankens båda familjepensionskassor och som tidigare vid upprepade tillfällen betecknats såsom eftersträvansvärd.

Enligt utskottets mening måste det ur flera synpunkter anses önskvärt, att pensionsvillkoren för delägare i avdelningskontorens familjepensionskassa såvitt möjligt bringas till överensstämmelse med vad som gäller för delägarna i bankostatens kassa. Att avsevärda olikheter härutinnan förefinnas mellan de båda pensionsanstalterna kan i och för sig ej anses tilltalande, och detta förhållande måste dessutom vara ägnat att försvåra de omflyttningar av befattningshavare mellan riksbankens huvudkontor och avdelningskontor, som för ett lämpligt anordnande av arbetet inom riksbanken kunna vara påkallade. Såvitt av den verkställda utredningen framgår, synes emellertid möjlighet föreligga att, därest nu utgående bidrag av allmänna medel bibehållas, inom en nära framtid åstadkomma sådan höjning av pensionsförmånerna från avdelningskontorens kassa, som erfordras för likställighet med bankostatens kassa. Med hänsyn härtill har utskottet — som förutsätter att fullmäktige ägna frågan om förbättring av pensionsvillkoren från avdelningskontorens pensionskassa samt om storleken av riksbankens bidrag till kassan sin uppmärksamhet — ansett sig icke böra för närvarande tillstyrka någon ändring i nu gällande bestämmelser rörande bidragen till denna kassa.

Med avseende å bankostatens änke- och pupillkassa skulle, såsom av det nyss anförda framgår, kunna ifrågasättas en indragning av de från riksbanken utgående bidragen. Då utskottet likväl ansett sig icke böra nu föreslå en dylik åtgärd, har detta främst sin grund däri, att enligt utskottets mening en sammanslagning av de båda pensionskassorna för huvudkontoret samt för avdelningskontoren och pappersbruket såvitt möjligt bör komma till stånd samt att frågan om riksbankens bidrag till bankostatens kassa i avvaktan på undersökning härutinnan icke lämpligen synes böra företagas till slutlig prövning. Utskottet finner det vara varken ur riksbankens eller ur dess befattningshavares synpunkt tillfredsställande, att vid detta verk — vars personal uppgår till ett

antal av endast inemot 400 ordinarie befattningshavare — finnas två olika familjepensionskassor med skilda bestämmelser angående pensionsvillkoren m. m. På utskottets initiativ hava tidigare vid upprepade tillfällen ansträngningar gjorts att åstadkomma en sammanslagning av de båda kassorna, men dessa försök hava hittills strandat på motstånd från delägarna i bankostatens änke- och pupillkassa. Enligt utskottets mening lärer det emellertid icke vara omöjligt att anordna en sammanslagning av de båda kassorna på sådant sätt, att delägarnas i bankostatens änke- och pupillkassa rätt ej trädes för när, och det kan vid sådant förhållande — ej minst i betraktande av att staten genom pensions- och dyrtidstillägg bestrider en icke oväsentlig del av de till delägarnas efterlevande utgående pensionsförmånerna — näppeligen anses rimligt, att från bankostatens änke- och pupillkassa lägges hinder i vägen för en sammanslagning, vilken såväl ur riksbankens som, i varje fall om frågan ses på längre sikt, även ur befattningshavarnas synpunkt måste bliva till gagn. Utskottet vill med hänsyn till vad nu anförts förutsätta, att frågan om sammanslagning av de båda kassorna genom fullmäktiges försorg ånyo upptages till övervägande samt att förslag till lämpliga åtgärder härutinnan snarast möjligt uppgöres. På resultatet av undersökningen härutinnan torde enligt utskottets mening frågan om en ändring i nu gällande regler beträffande riksbankens bidrag till bankostatens änke- och pupillkassa i första hand få bliva beroende.

Vad slutligen angår den av revisorerna jämväl berörda frågan om indragning av de förmåner, som av riksbankens medel bestridas till kassornas pensionärer i form av pensions- och dyrtidstillägg, lärer jämväl ett avgörande i detta avseende kunna bliva beroende av resultatet av den nyss förutsatta undersökningen om sammanslagning av de båda kassorna. Utskottet vill ej heller beträffande dessa tilläggsförmåner för närvarande ifrågasätta någon ändring i nuvarande bestämmelser.

I anslutning till vad sålunda anförts har utskottet ansett sig allenast böra vad i detta ärende förekommit för riksdagen

omförmäla.

Stockholm den 27 maj 1930.

På bankoutskottets vägnar:

C. E. SVENSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:
från första kammaren: herrar *C. E. Svensson, Gustafsson* i Stensholm, *Lindgren, Ström* i Lidköping*, *Johansson* i Friggeråker*, *Abrahamsson, Bjurström** och *Berling*;
från andra kammaren: herrar *Winkler**, *Svensson* i Betingetorp, *Wikström, Lovén, Ryberg, Höglund* i Göteborg, *Törnkvist* i Bjuv och *Wirsell**.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Till

Herrar Fullmäktige i Sveriges Riksbank.

Riksdagens revisorer hava i sin berättelse till 1930 års lagtima riksdag angående Riksbanken § 23, beträffande bankens bidrag till Bankostatens änke- och pupillkassa och Änke- och pupillkassan vid Riksbankens avdelningskontor och pappersbruk, gjort följande uttalande:

»Då ovanberörda båda pensionskassor numera synas vara i den ekonomiska belägenhet, att de med egna medel kunna bestrida icke blott dem nu åvilande pensioner och förvaltningskostnader utan även de pensionsförhöjningar, som utgå av statsmedel i form av pensionstillägg och dyrtidstillägg, bör enligt revisorernas mening något understödande från statens sida av ifrågavarande pensionering icke vidare ifrågakomma.»

Sedan jag med anledning härav av Herrar Fullmäktige erhållit uppdraget att utreda de båda kassornas ställning vid 1930 års ingång på grundval av 4 procents räntefot, får jag efter fullbordad utredning vördsamt anföra följande.

Till grund för dödssannolikheten har jag lagt Alderdomsförsäkringskommitténs allmänna dödlighetstabeller för män och för kvinnor. Svenska personalpensionskassan (S. P. P.) använder i sin grundtabell för beräkning av avgifter för helkollektiv familjepension samma räntefot och dödlighet. Även beträffande sannolikheten för en man av viss ålder att vara gift har jag anslutit mig till antagandena i denna grundtabell. Åldersskillnaden mellan man av viss ålder och hans hustru har jag med hänsyn till den genomsnittliga åldersskillnaden inom båda kassorna antagit 1 år större än enligt samma tabell.

För beräkningen av framtida pensioner till ogifta döttrar över 50 år har jag antagit sannolikheten för en ogift kvinna att inom ett år ingå giftermål vara 0,7 av motsvarande sannolikhet enligt Statistiska centralbyråns statistik över ogifta kvinnor i hela riket år 1917. Härur har jag beräknat sannolikheten för en ogift kvinna att fortfarande vara ogift vid 50 års ålder. Med hänsyn därtill, att pension till ogifta systrar ej utgår med större belopp än till ensam delägardotter, har kapitalvärdet av de pensioner, som eljest skolat utgå, minskats med en tiondedel.

Änkepensionernas beräknade kapitalvärde har höjts med 2 % med hänsyn till eventuella pensioner åt föräldralösa barn under 21 år.

För pupilltilläggens beräkning har hänsyn ej tagits till barnens dödlighet.

De bilagor, som utvisa kassornas beräknade ställning, hava uppställts under förutsättning, att antalet befattningar med delaktighet i vardera kassan förblir konstant.

A. Bankostatens änke- och pupillkassa.

Bil. 1 utvisar kassans beräknade ställning vid 1930 års ingång.

Rubriken I under passiva utvisar, att kapitalvärdet av de redan utgående pensionerna och pupilltilläggen är 531,600 kronor.

För pensionerade delägare och sådana, som i förtid lämnat sin tjänst, har, såsom under II. 1) a) anges, änke- och barnpensionernas kapitalvärde beräknats till 114,600 kronor.

Med hänsyn till befordringar har särskilt för tjänstgörande delägare i lönegraderna 16—30 (änkepensionsbelopp lägst 960, högst 1,899 kronor) beräknats de genomsnittliga änkepensionsbelopp, som svara mot olika åldrar, och därefter en utjämning av dessa belopp ägt rum. Änkepensionsbeloppet har sålunda antagits komma att stiga från 960 kronor för de lägsta åldrarna till 1,650 kronor för de högsta. Härur har kapitalvärdet av motsvarande änke- och barnpensioner beräknats till 644,800 kronor. För de lägre lönegraderna, 7—15, med änkepensionsbelopp från 606 till 909 kronor, har det genomsnittliga änkepensionsbeloppet antagits till 660 kronor. Härur har kapitalvärdet av motsvarande änke- och barnpensioner beräknats till 64,600 kronor. För alla tjänstgörande delägare blir sålunda det sammanlagda kapitalvärdet 709,400 kronor.

För nu tjänstgörande delägare var den genomsnittliga inträdesåldern nära 32 år, vilken även antagits för de framdeles tillträdande delägarna. För denna ålder är enligt de antagna försäkringstekniska grunderna det genomsnittliga kapitalvärdet av en änkepension för delägare i högre lönegrad 3,964 kronor och för delägare i lägre lönegrad 1,865 kronor. Med ledning härav har kapitalvärdet av änke- och barnpensioner till de nuvarande delägarnas efterträdare beräknats till sammanlagt 465,400 kronor.

De blivande pupilltilläggen till nuvarande barn under 18 år och framdeles födda barn har beräknats till 45,900 kronor.

För ogifta döttrar till nu pensionerade änkor och till nuvarande delägare, har, såsom under rubriken IV. 1) a) anges, kapitalvärdet av deras eventuella framtida pensioner från 50 års ålder beräknats till 100,200 kronor. Men dessutom finnes säkerligen ett avsevärt antal föräldralösa ogifta döttrar mellan 21 och 50 år, om vilka emellertid uppgifter saknas. Vid redogörelsen för utredningen av Änke- och pupillkassan vid avdelningskontoren angivas närmare de antaganden, på vilka beräkningen av kapitalvärdena av de motsvarande pensionerna grundar sig. Enär antalet tjänstgörande delägare i Bankostatens kassa är i det närmaste $\frac{3}{4}$ av antalet i Avdelningskontorens kassa, antages för den förra kassan, att antalet nu befintliga okända föräldralösa ogifta delägar-döttrar ävensom antalet framdeles årligen födda är $\frac{3}{4}$ av motsvarande antal i Avdelningskontorens kassa. Det blivande genomsnittliga pensionsbeloppet har jag beräknat till 600 kronor. Det sammanlagda kapitalvärdet av eventuella pensioner från 50 års ålder åt ogifta delägardöttrar har på så sätt uppskattats till 222,200 kronor.

Omkostnaderna under de 6 senaste åren voro i medeltal 2,390 kronor. Antagas de för framtiden bliva 10 % högre, är deras kapitalvärde, såsom under rubriken V anges, 67,000 kronor.

Under förutsättning, att Riksbankens anslag å 200 kronor allt framgent skall utgå, är dess kapitalvärde 5,100 kronor, såsom anges vid rubriken I. 1) under aktiva.

Emedan vakansbesparingarna under de senaste 6 åren varierat högst betydligt från kronor 519:73 år 1924 till 10,535:38 år 1928 har jag, under förutsättning att de allt framgent skola utgå till kassan, ej ansett mig böra räkna med deras medeltal utan i stället tagit medeltalet för de 3 av dessa år, då de varit lägst, vilket medeltal är 2,529 kronor. Kapitalvärdet härav är 64,500 kronor.

Även av delägaravgifterna har jag tagit medeltalet för de 3 av de senaste

6 åren, då de varit lägst. Detta medeltal, 15,832 kronor, har jag räknat med för framtiden och beräknat kapitalvärdet till 403,700 kronor.

Vid detta års ingång voro kassans befintliga tillgångar utöver skulder omkring 1,939,600 kronor.

Såsom framgår av bil. 1, har jag under de givna förutsättningarna beräknat aktivas överskott över passiva till 2,412,900 — 2,156,100 = 256,800 kronor.

B. Änke- och pupillkassan vid Riksbankens avdelningskontor och pappersbruk.

Bil. 2 utvisar kassans beräknade ställning vid 1930 års ingång.

Bland passiva anges under rubriken I, att kapitalvärdet av de utgående pensionerna beräknats till 322,300 kronor.

För pensionerade delägare och sådana, som i förtid lämnat sin tjänst, har änke- och barnpensionernas kapitalvärde beräknats till 152,100 kronor.

För tjänstgörande delägare i lönegraderna 16—30 (utom vid Tumba pappersbruk) ha de genomsnittliga änkepensionsbeloppen beräknats komma att stiga från 816 kronor för de lägsta åldrarna till 1,500 kronor för de högsta. Härur har kapitalvärdet av änke- och barnpensionerna beräknats till 753,600 kronor. För de lägre lönegraderna har den genomsnittliga änkepensionen antagits till 440 kronor och motsvarande kapitalvärde av änke- och barnpensionerna beräknats till 49,100 kronor. För befattningshavarna vid Tumba pappersbruk har kapitalvärdet av änke- och barnpensioner beräknats till 17,000 kronor. Det sammanlagda kapitalvärdet av änke- och barnpensioner för nu tjänstgörande delägare är sålunda 819,700 kronor.

För nu tjänstgörande delägare var den genomsnittliga inträdesåldern mellan 28 och 29 år. För framtida delägare har jag, särskilt med hänsyn till den högre genomsnittliga inträdesåldern i Bankostatens kassa, ansett försiktigheten bjuda att räkna med en något högre inträdesålder, 30 år. För denna ålder är enligt de antagna försäkringstekniska grunderna det genomsnittliga kapitalvärdet av en änkepension för delägare i högre lönegrad 3,304 kronor och för delägare i lägre lönegrad 1,192 kronor. Med ledning härav har kapitalvärdet av änke- och barnpensioner till de nuvarande delägarnas efterträdare beräknats till 479,200 kronor.

De blivande pupilltilläggen till nuvarande barn under 18 år och framdeles födda barn har beräknats till sammanlagt 41,400 kronor.

För ogifta döttrar till nu pensionerade änkor och till nuvarande delägare har, såsom under rubriken IV. 1) a) anges, kapitalvärdet av deras eventuella framtida pensioner från 50 års ålder beräknats till 153,200 kronor. Enär uppgifter saknas om föräldralösa ogifta döttrar mellan 21 och 50 års ålder, vållas härav en särskild osäkerhet i beräkningarna. Jag har gissningsvis antagit dem vara en på vart och ett av dessa åldersår, således inalles 29, och beräknat det på envar belöpande eventuella pensionsbeloppet från 50 år i medeltal utgöra 530 kronor. Kapitalvärdet av dessa pensioner har på så sätt uppskattats till 99,300 kronor, såsom anges vid IV. 1) b). De framdeles födda dottrarnas antal har jag antagit till 6 om året och beräknat kapitalvärdet av deras eventuella pensioner från 50 år till 42,100 kronor.

Omkostnaderna under de 6 senaste åren voro i medeltal 2,508 kronor. Antagas de för framtiden bliva 10 % högre, är deras kapitalvärde, såsom under rubriken V anges, 70,300 kronor.

Under förutsättning, att Riksbankens anslag å 18,000 kronor allt framgent skall utgå, är dess kapitalvärde 459,000, såsom anges vid rubriken I. 1) under aktiva.

För vakansbesparingar har, under förutsättning att även de allt framgent skola utgå, räknats med ett årligt belopp av 2,046 kronor, och dettas kapitalvärde är 52,200 kronor.

För delägaravgifterna har räknats med ett framtida årligt belopp av 20,432 kronor, och dettas kapitalvärde är 521,000 kronor.

Vid innevarande års ingång voro kassans befintliga tillgångar 1,411,600 kronor.

Såsom framgår av bil. 2, har jag under de givna förutsättningarna beräknat aktivass överskott över passiva till 2,443,600 — 2,179,600 = 264,000 kronor.

I det mig tilldelade uppdraget ingår även att beräkna kostnaden för höjning av Avdelningskontorens kassas förbindelser i nivå med Bankostatens, nämligen höjning av änke- och barnpensionerna med 150 kronor och pensionerna till ogifta döttrar med 75 kronor samt pupilltilläggen med 100 kronor. Bil. 3 utvisar, att kostnaden härför beräknats till 281,100 kronor för pensionerna samt 33,800 kronor för pupilltilläggen eller tillsammans 314,900 kronor. Om emellertid, i analogi med reglementet för Bankostatens änke- och pupillkassa § 7, förut utgående pensioner samt änke- och barnpensioner efter delägare, som förut lämnat sin tjänst, d. v. s. pensioner under rubrikerna I. 1) och 3) samt II. 1) a) i Avdelningskontorens kassa, ej skola höjas, minskas kostnaden för höjning av änke- och barnpensionerna med 85,800 kronor till 195,300 kronor, i vilket fall den sammanlagda kostnaden för höjning av pensioner och pupilltillägg således skulle reduceras till 229,100 kronor.

Såsom framgår av bil. 1 och 2, hava de uppställts under förutsättning att Riksbankens årliga anslag och vakansbesparingarna allt framgent skola utgå till kassorna. Då kapitalvärdena av dessa bidrag angivas i bilagorna, är det lätt att se, huru mycket deras bortfallande skulle betyda för kassornas ekonomi.

Den uppnådda medelräntefoten har under de senaste 6 åren varit nedanstående.

År	Bankostatens	Avdelningskontorens
	kassa	kassa
	%	%
1924	5.56	4.94
1925	5.57	4.87
1926	5.57	5.07
1927	5.55	5.02
1928	5.46	5.16
1929	5.37	4.94

Den till grund för beräkningarna lagda räntefoten, 4 %, kan sålunda sägas vara bestämd så, att en avsevärd överränta (vilken dock f. n. tyckes stadd i något nedåtgående) säkerligen är att förvänta, åtminstone under den närmaste tiden, och i högre grad i Bankostatens kassa än i avdelningskontorens.

De övriga försäkringstekniska grunderna, såsom dödssannolikhet, giftermålsfrekvens och åldersskillnad mellan makar samt även en del andra antaganden, vilka i det föregående omnämnts, har jag däremot i allmänhet sökt välja så, att de rätt nära komma att ansluta sig till de sannolika framtida förhållandena inom kassorna. I detta avseende vill jag emellertid erinra därom, att vid en kollektiv försäkring, särskilt en sådan, där avgifterna äro oberoende av

åldern vid inträde eller befordran, det ligger i sakens natur, att avvikelser från beräkningarna kan bliva betydande i ena eller andra riktningen, till vinst eller förlust, i synnerhet då, såsom här, delägarantalet är så litet, att tillfälligheter kunna medföra rätt stora avvikelser. Såsom exempel på förekommande oregelbundenhet kan påpekas, att kapitalvärdet av *utgående* pensioner till ogifta döttrar över 50 år i förhållande till kapitalvärdet av *utgående* änkepensioner utgör i Bankostatens kassa 23 % och i Avdelningskontorens 5.8 %, medan det beräknade kapitalvärdet av *blivande* pensioner till ogifta döttrar efter uppnådda 50 år i förhållande till kapitalvärdet av *blivande* änke- och barnpensioner utgör i förstnämnda kassa omkring 17 % och i sistnämnda kassa 20 %.

Särskilt med hänsyn till denna påpekade osäkerhet, som måste vidlåda beräkningarna, kan det ifrågasättas, om man ej bör söka tillse, att det förefinnes ett beräknat överskott, som kan anses innesluta en avsevärd säkerhetsfond.

Dessutom har, såsom inledningsvis omnämnts, sammanställningarna gjorts under den förutsättning, att delägarantalet förblir konstant. Skulle detta ökas genom nya ordinarie befattningars tillkomst, medför detta en förlust av den orsak, att delägaravgifterna i och för sig äro alldeles otillräckliga att täcka pensionsförmånerna. Men i detta avseende förefinnes dock möjlighet att, om det skulle visa sig nödvändigt, kompensera eller minska förlusten genom att höja avgifterna för nytillträdande delägare.

Bilagorna 1, 2 och 3 hava uppställts *å ena sidan* under förutsättning, att icke blott dyrtidstillägg och pensionstillägg fortfarande skola utgå utan kostnad för kassorna i enlighet med de allmänna grunder, som gälla för pensionsberättigade änkor och barn samt övriga anhöriga efter befattningshavare i statens tjänst, utan även att Riksbankens direkta anslag och vakansbesparingarna allt framgent skola oavkortade utgå till kassorna, *å andra sidan* under förutsättning, att (om inga nya ordinarie befattningar tillkomma) delägaravgifterna till kassan ej skola höjas utan utgå enligt reglementenas hittills gällande bestämmelser.

Jag övergår nu till frågan om den inverkan, ändringar i dessa förutsättningar kunna få på kassornas ekonomi.

Pensionstilläggen, som år 1929 för pensionärer i Bankostatens kassa uppgingo till sammanlagt 355 kronor och i Avdelningskontorens till 690 kronor, äro av mera underordnad ekonomisk betydelse. Under förutsättning, att de årliga beloppen förbli desamma som år 1929, äro deras resp. kapitalvärden 9,100 kronor och 17,600 kronor.

Dyrtidstilläggen år 1929 voro för Bankostatens kassa 19,156 kronor och för Avdelningskontorens 10,991 kronor. Ehuru de sålunda äro av stor ekonomisk betydelse, har jag icke medhunnit att göra några detaljerade beräkningar över deras svårbedömliga framtida storlek. De komma emellertid säkerligen, åtminstone för Avdelningskontorens kassa, att betydligt ökas. Jag har utfört beräkningen under förutsättning, att de i Bankostatens kassa komma att förbli desamma som för år 1929 och att i Avdelningskontorens kassa dyrtidstilläggens kapitalvärde står i samma förhållanden till summan av kapitalvärdena av utgående och blivande pensioner och pupilltillägg som i Bankostatens kassa. Om ej dyrtidsindex väsentligt nedgår, bliva de på så sätt beräknade kapitalvärdena antagligen för låga. Kapitalvärdet av dyrtidstilläggen skulle under de gjorda antagandena bliva för Bankostatens kassa 488,500 kronor och för Avdelningskontorens 493,800 kronor. Tillsammans med kapitalvärdet av pensionstilläggen bli således kapitalvärdena för de båda kassorna resp. 497,600 kronor och 511,400 kronor.

Även om ett undantag från eljest gällande bestämmelser för dyrtidstillägg och pensionstillägg skulle göras för Riksbankens änkekassor genom att kassorna själva skulle bestrida dem, torde detta i varje fall icke kunna ifrågasättas, med mindre än att även och i första rummet Riksbankens bidrag och vakansbesparingarna indragas. Då värdet av dessa poster i Bankostatens kassa uppskattats till 69,600 kronor och i Avdelningskontorens kassa till 511,200 kronor, skulle den sammanlagda belastningen bli för Bankostatens kassa 567,200 kronor och för Avdelningskontorens 1,022,600 kronor. Härigenom skulle i Bankostatens kassa uppkomma en beräknad brist på 310,400 kronor och i Avdelningskontorens å 758,600 kronor.

Med hänsyn till dessa beräknade kostnader, vilka möjligen komme att betydligt överskridas, torde en närmare utredning av den höjning av avgifterna, som skulle krävas för genomförandet, icke vara erforderlig. Jag antager därför i det följande, att dyrtidstilläggen och pensionstilläggen fortfarande komma att bestridas av Riksbanken.

Jag övergår sålunda nu till frågan om möjligheten att indraga Riksbankens direkta anslag och vakansbesparingarna.

I Bankostatens kassa uppgår det beräknade kapitalvärdet av dessa båda anslag endast till 69,600 kronor. Om de indroges, skulle likväl ett överskott å 187,200 kronor förefinnas, vilket säkerligen är fullt tillräckligt för eventuellt behov av säkerhetsfond.

Beträffande Avdelningskontorens kassa vill jag först erinra därom, att kostnaden för höjning av pensioner och pupilltillägg till samma belopp som enligt reglementet för Bankostatens kassa beräknats till 229,100 kronor och kassans överskott enligt nu gällande bestämmelser till 264,000 kronor. Om Riksbankens anslag och vakansbesparingarna allt framgent kunde beräknas utgå, synes det icke omöjligt att under den närmaste tiden åstadkomma en sådan höjning. Men genom indragning av dessa anslag med ett beräknat kapitalvärde å sammanlagt 511,200 kronor skulle givetvis en sådan likställighet kassorna emellan omöjliggöras.

Om reglementet för Avdelningskontorens kassa bibehölles oförändrat, men de båda anslagen indroges, skulle en beräknad brist å $511,200 - 264,000 = 247,200$ kronor uppstå.

Om anslagen indroges, bleve det väl därför nödvändigt att höja delägaravgifterna. Härigenom komme icke blott pensionerna och pupilltilläggen att förbli lägre utan även avgifterna att bli högre än i Bankostatens kassa.

Då en eventuell höjning av avgifterna givetvis i första rummet kan ifrågasättas för nytillträdande delägare, har jag först sökt göra en uppskattning av kassans aktiva och passiva efter de båda anslagens indragning endast med hänsyn till nuvarande pensionärer och delägare och med bibehållande av nuvarande reglementsbestämmelser för dessa. Bil. 4 utvisar resultatet. Posterna III. 2), IV. 2) och V, vilka höra till de mindre betydande, hava emellertid endast grovt uppskattats. Aktiva har beräknats till 1,679,700 kronor och passiva till 1,635,200 kronor. Om anslagen indroges och man tänkte sig, att inga nya delägare tillkomme, skulle alltså det uppskattade överskottet vara endast 44,500 kronor, vilket knappast torde kunna anses tillräckligt såsom säkerhetsfond. Försäkringsfonden kan anses vara skillnaden mellan passiva och kapitalvärdet av delägaravgifterna, således 1,367,100 kronor. Om man i överensstämmelse med 218 § i lagen om försäkringsrörelse fordrar, att säkerhetsfonden icke bör vara mindre än 5 % av försäkringsfonden, skulle den behöva sättas till minst 68,400 kronor. I varje fall torde det uppskattade överskottet vara så litet, att det icke till någon del kan komma nytillträdande delägare till godo. Om anslagen

indroges för dessa delägare, måste deras avgifter på den grund höjas till att motsvara fulla värdet av pensionsförmånerna, och detta skulle enligt en approximativ beräkning kräva, att avgifterna ungefär fördubblades. Skulle åter, trots det förhållandet att aktiva och passiva för nuvarande pensionärer och delägare väga ungefär jämnt, bristen bestridas genom en lika stor procentisk förhöjning av avgifterna för såväl nuvarande som blivande delägare, torde denna förhöjning kunna inskränkas till omkring hälften av de enligt nuvarande reglemente bestämda avgifterna. Innan någon höjning av avgifterna eventuellt beslutes, kräves emellertid en noggrannare utredning än som på frågans nuvarande stadium varit lämpligt att göra. Det är ju möjligt, att frågan kunde lösas så, att vissa höjda maximiavgifter bestämdes, vilka emellertid eventuellt kunde minskas för några år i sänder med på förhand bestämda belopp, vilka då bleve att betrakta som ett slags vinstutdelning, så länge kassans ekonomi medgäve densamma.

Om man emellertid å ena sidan skulle anse olämpligt att höja avgifterna, men å andra sidan icke skulle vilja höja pensionsförmånerna, såvida detta skulle erfordra anslagens alltjämt oförändrade utgående, finnes ju den möjligheten att gå en viss medelväg genom att bibehålla reglementsbestämmelserna oförändrade, men inskränka anslagen till vad som för ändamålet erfordras. Enligt bil. 2 är försäkringsfonden, eller skillnaden mellan passiva och kapitalvärdet av delägaravgifterna, 1,658,600 kronor. Nöjer man sig med en säkerhetsfond å 5 % därav, d. v. s. 82,900 kronor, skulle skillnaden mellan det beräknade överskottet, 264,000 kronor, och denna säkerhetsfond vara 181,100 kronor, med vilket belopp kapitalvärdet av Riksbankens direkta anslag och vakansbesparingarna, 511,200 kronor, alltså skulle kunna minskas, d. v. s. till 330,100 kronor, vilket motsvaras av ett ständigt årligt anslag å 13,000 kronor, vilket sålunda skulle ersätta såväl det direkta anslaget å 18,000 kronor som vakansbesparingarna. Det torde dock, särskilt ur säkerhetssynpunkt, vara lämpligare att låta de båda anslagen utgå enligt nuvarande bestämmelser, i vilket fall de kunde upphöra tidigare, då de visade sig ej längre vara erforderliga.

Stockholm den 25 april 1930.

KARL DICKMAN.

Bankostatens änke- och pupillkassa.

Ställningen vid 1930 års ingång.

	Kronor	Kronor	Kronor
<i>Passiva</i>			
Kapitalvärdet av			
I. Utgående pensioner till			
1) änkor		427,600	
2) barn under 18 år (pupilltillägg)		5,700	
3) ogifta döttrar över 50 år		98,300	531,600
II. Blivande änke- och barnpensioner efter			
1) nuvarande delägare			
a) ur tjänst	114,600		
b) i tjänst	709,400	824,000	
2) framtida delägare		465,400	1,289,400
III. Blivande pupilltillägg till			
1) nuvarande barn, vilkas fader lever		9,500	
2) framdeles födda barn		36,400	45,900
IV. Blivande pensioner till vid 50 år ogifta döttrar			
1) nuvarande under 50 år			
a) kända	100,200		
b) okända	86,300	186,500	
2) framdeles födda		35,700	222,200
V. Omkostnaderna			67,000
Summa			2,156,100
<i>Aktiva</i>			
I. Kapitalvärdet av			
1) Riksbankens anslag		5,100	
2) vakansbesparing		64,500	
3) delägaravgifter		403,700	473,300
II. Tillgångar utöver skulder vid 1930 års ingång			1,939,600
Summa			2,412,900
Aktivas överskott över passiva			256,800

Bil. 2.

Änke- och pupillkassan vid Riksbankens avdelningskontor och pappersbruk.

Ställningen vid 1930 års ingång.

	Kronor	Kronor	Kronor
<i>Passiva</i>			
Kapitalvärdet av			
I. Utgående pensioner till			
1) änkor		295,700	
2) barn under 18 år (pupilltillägg)		9,400	
3) ogifta döttrar över 50 år		17,200	322,300
II. Blivande änke- och barnpensioner efter			
1) nuvarande delägare			
a) ur tjänst	152,100		
b) i tjänst	819,700	971,800	
2) framtida delägare		479,200	1,451,000
III. Blivande pupilltillägg till			
1) nuvarande barn, vilkas fader lever		8,600	
2) framdeles födda barn		32,800	41,400
IV. Blivande pensioner till vid 50 år ogifta döttrar			
1) nuvarande under 50 år			
a) kända	153,200		
b) okända	99,300	252,500	
2) framdeles födda		42,100	294,600
V. Omkostnaderna			70,300
Summa			2,179,600
<i>Aktiva</i>			
I. Kapitalvärdet av			
1) Riksbankens anslag		459,000	
2) vakansbesparing		52,200	
3) delägaravgifter		521,000	1,032,200
II. Tillgångar vid 1930 års ingång			1,411,600
Summa			2,443,600
Aktivas överskott över passiva			264,000

Avdelningskontorens kassa.

Kapitalvärdet av höjning av änke- och barnpensioner med 150 kronor och pensioner till äldre ogifta döttrar med 75 kronor.

	Kronor	Kronor	Kronor
I. Utgående pensioner till			
1) änkor		58,100	
3) ogifta döttrar		6,300	64,400
II. Blivande änke- och barnpensioner efter			
1) nuvarande delägare			
a) ur tjänst	21,400		
b) i tjänst	101,300	122,700	
2) framtida delägare		54,800	177,500
IV. Blivande pensioner till vid 50 år ogifta döttrar			
1) nuvarande under 50 år			
a) kända	19,200		
b) okända	14,000	33,200	
2) framdeles födda		6,000	39,200
Summa			281,100
Avgår eventuellt för I. 1) och 3) samt II. 1) a)			85,800
			195,300

Kapitalvärdet av pupilltilläggs höjning från 150 till 250 kronor.

	Kronor	Kronor
I. 2) Utgående pupilltillägg		6,200
III. Blivande pupilltillägg till		
1) nuvarande barn, vilkas fader lever	5,700	
2) framdeles födda barn	21,900	27,600
Summa		33,800

Bil. 4.

Avdelningskontorens kassa.

Nuvarande pensionärer och delägare.

	Kronor	Kronor
<i>Passiva.</i>		
Kapitalvärdet av		
I. Utgående pensioner		322,900
II. Blivande änke- och barnpensioner		971,800
III. Blivande pupilltillägg till		
1) nuvarande barn, vilkas fader lever	8,600	
2) framdeles födda barn	15,000	23,600
IV. Blivande pensioner till vid 50 år ogifta döttrar		
1) nuvarande under 50 år	252,500	
2) framdeles födda	25,000	277,500
V. Omkostnaderna		40,000
Summa		1,635,200
<i>Aktiva.</i>		
I. Kapitalvärdet av delägaravgifter		268,100
II. Tillgångar vid 1930 års ingång		1,411,600
Summa		1,679,700
Aktivas överskott över passiva		44,500